

**Ante și anti-totalitarism... metatextual – Dumitru Radu Popa,  
„Noiembrie ca un cuțit în spate”**

Prof.dr.Simona ANTOFI  
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

*Abstract: Seduced by the metatextual strategies of getting together and differentiating between textual levels and elements of diegesis also, Dumitru Radu Popa structures in his Noiembrie ca un cuțit în spate a different totalitarian parable which, by contrast with his other texts, revalues Caragiale’s well-known motif of the theme and its variables.*

*Keywords – parable, metatext, diegesis, narrative, discourse.*

Secvență a *Addendum*-ului din volumul de proză scurtă a lui Dumitru Radu Popa, *Noiembrie ca un cuțit în spate* este o proză româno-americană în care evoluează personaje cu nume străni – fie de alint, precum Scumpadeeadragadeea, fie (aparent) convenționale – Celmaimare, Celmaimijlociu, Celmaimic și Nue, cel din urmă fiind, după cum lasă să se înțeleagă inserturile metatextuale, chiar autorul desantat în povestire. Mecanismul metaleptic astfel constituit se completează, ca întotdeauna la Dumitru Radu Popa, cu o dimensiune de parabolă a textului ce amintește Epoca de aur comunistă și are toate ingredientele obligatorii pentru ca cititorul să poată recunoaște - și rememora – perioada în discuție.

Nue scrie o carte care hotărăște ce li se întâmplă personajelor, în ficțiunea pe care o împart cu toții. Hotărât să-și prezerveze statutul de *outsider* prezent, totuși, în diegeză, Nue nu intră în dialogul personajelor deși, cum se va vedea, face parte, ca tată al celor trei băieți și ca soț al Scumpeideeadragadeea, din aceeași familie.

Și cum toți sunt într-o carte, pe care Nue tocmai o scrie, și încearcă, în acest mod – adică prin carte – să facă mai cald în casă, mai ales acum, în preajma Crăciunului – nu întâmplător, Scumpadeeadragadeea tricotează încontinuu (cititorii de o anumită vârstă își amintesc, cu siguranță, atât frigul din apartamente, cât și înveșmântarea în straturi suprapuse de haine de lână), se așteaptă ca ea, cartea, să schimbe lucrurile. Aici este punctul nodal în care

relevanța simbolică a cărții – inclusiv ca formă de rezistență submersă în dictatură – se întâlnește cu metatextul elaborat pe o arhitectură semantică de parabolă.

În egală măsură, întrebarea – implicită în text – dacă ficțiunea decide asupra realității sau invers, recurentă în prozele scriitorului, își face loc în ideologia auctorială a schiței analizate aici. În acest context, ritualul adunării întregii familii în jurul sobei (inutile) de teracotă reface, fără pic de conotație simbolică, o situație tipică pentru proza literară românească tributară unei concepții conservator-patriarhale despre relațiile interumane, acum puse în criză de funcționarea socială apăsătoare a dictaturii: „Dar eu îi adun în fiecare seară acolo, în jurul sobei și, până la urmă, e totuși mai cald. Nu crede nimeni în minutul ăla, dar îl măsoară toți, cu sfințenie”. [1]

Dorințele modeste ale băieților – blugi și bicicletă - conotează, încă o dată, dictatura ca formă de presiune socială ce îi interzice individului accesul la produsele comerțului vestic sau la micile bucurii ale copilăriei. Ca un leitmotiv anticipatoriu al morții Celuimaimic, care cere mereu să fie scrisă cartea care va face cald în casă – frigul pare a fi un suprapersonaj dominant, atotputernic chiar, pe care, după cum se va dovedi, nici cartea-pe-cale-de-a-se-scrie nu-l poate doborî.

Mai apoi, Scumpadeeadragadeea îi reproșează scriitorului intra și extradiegetic lipsa de sensibilitate, egoismul celui preocupat doar de opera sa, și care ignoră realitatea: „Ești atât de ticălos și indiferent încât nici să mă înșeli n-ai fost în stare... Egoistule... trece, așa, totul pe lângă tine...”. [2] Nu insensibil, ci programatic neutru ar vrea să fie acest autor care își asumă explicit ipostaza de *scriptor* – fapt de natură să explice, într-o ordine metatextuală a discursului, (aparenta) lipsă de spirit pragmatic și de interes pentru realitate a lui Nue: „Și eu tot nu spun nimic, scriu mai departe ce spune”. [3] Al cărui nume din text relevă, încă o dată, statutul interstițial al autorului absent și prezent, în egală măsură, din ficțiune și din narațiune. Și cum timpul este, în scriitură, recuperabil și reversibil, Nue poate redacta o metacarte făcută, atunci când cu personajele nu se mai întâmplă nimic, din amintirile proprii.

Mai mult, comentariile din text ale scriitorului intradiegetic complică și tensionează suplimentar raportul dintre ficțiune și realitate, sau dintre personaje și textul care le poartă – prin adăugarea, într-un palimpsest *ad-hoc*, a suprastratului meta. Chiar dacă își refuză cu încăpățânare implicarea în jocul ficțional al personajelor – de aceea nu face decât să noteze ceea ce spun ele – redimensionând lumea în care acestea se mișcă drept fundament și substanță a fabulei care, din acest motiv, nu poate modifica tocmai această realitate, Nue împănează textul cu inserturi care, *malgré soi*, rămân metatextuale: „eu, un personaj viabil, cu cât mai puțin timp pentru mine

însumi, pentru scrisul ăsta infect pe care și așa nimeni nu îl citește, parcă ar ști cu toții că am o caligrafie practic ilizibilă...". [4]

Fabulă despre condiția scriitorului în totalitarism, dar și despre raporturile sale cu lumile posibile de la care se revendică simultan, schița nu e mai puțin o parabolă pe tema (ne)putinței scrierii cărților sub dictatură. Așa se face că vocația de scriptor a lui Nue, agrementată cu informațiile cititorului avizat despre Derrida și a lui Ecriture, concretizată în nevoia de a scrie și în nevoia de a scrie caligrafic, se asociază deziluziei – și ea de tip metatextual! – de care suferă un scriitor ratat, al cărui text nu interesează pe nimeni.

Un joc inedit cu conceptele infuzate în text – *scriitor, scriptor, narator, personaje* – ia naștere prin colaborarea strânsă dintre autor și *cititorul său model*, care înțelege adevărata miză a unui text care se face din imposibilitatea de a scrie despre o dimineată imposibilă ca text. Căci nu se poate scrie decât despre această neputință. Dacă realitatea nu mai poate fi inventată, ci doar transcrisă, atunci cartea nu se mai poate face decât din/ca eșecul de a o scrie: „Dimineța asta ca o pară nu-mi mai spune, din păcate, absolut nimic, în toată concretețea ei. Ar trebui, însă, să încerc să-i recuperez textul imposibil, făcut din toate obișnuințele duminicale, (...)”. [5] Mai mult, se poate întâmpla ca realitatea să se răzvrătească și să blocheze textul, ori să-l deturneze într-un mod nedorit: „Dar moartea bunicului, ca și noiembrie ca un cuțit în spate, acum îmi deturnase toată ființa, adică scrisul, în altă întâmplare, în alt text”. [6] Sau să se manifeste ca un „text vrăjmaș”, atunci când „mă gândeam la moartea bunicului, prima moarte care îmi apărea ca un text vrăjmaș, scris parcă anume ca să-mi tulbure coerența caligrafiei aproape ilizibile în care aveam să împlinesc zece ani”. [7]

Ca altădată Mircea Nedelciu, Dumitru Radu Popa pune sub semnul întrebării dreptul de proprietate al autorului asupra (a ceea ce crede a fi) textul(ui) său: „ce comedie, ce cauzalitate oribil întoarsă, ce amendament la spiritul meu de proprietate asupra descrierii dimineții de azi!”. [8] Neputința de a domina scriitura, realitatea, sau pe amândouă, faptul că ritmul vieții personajelor poate depăși ritmul narațiunii merge în paralel cu statutul de atoatecunoscător al lui Nue, ale cărui bune intenții – „Nu, zic eu, puțină răbdare. Acum urmează *soba*” [9] sunt irelevante în raport cu miza parabolei cu sens tragic: „Celmaimic are obraji roșii, ochii îi sunt aproape închiși, tremură fără încetare și fruntea îi e learcă de transpirație. Noiembrie ca un cuțit în spate. Textul bunicului nu mă iartă nici acum. O să-l pierdem pe Celmaimic. Peste o săptămână. O săptămână inutilă de spital. Caligrafia asta ilizibilă”. [10]

#### Note

1. Dumitru Radu Popa, *Noiembrie ca un cuțit în spate*, în Skenzemon!, Ed. Curtea veche, București, 2005, p. 349.

- 2.Idem, p. 351.
- 3.Idem, p. 353.
- 4.Idem, p. 353.
- 5.Idem, p. 354.
- 6.Idem, p. 355.
- 7.Ibidem.
- 8.Idem, p. 356.
9. Idem, p. 357.
- 10.Ibidem.

### **Bibliografie**

Cenac, Oana, *General aspects of current political terminology*, în *Lexic politic - discurs politic*, 2014, pp.124-130, ISBN:978-606-17-0633-4.

Ifrim, Nicoleta, *Memory and identity-focused narratives in Virgil Tănase's 'lived book'*, *CLCWeb: Comparative Literature and Culture* (ISSN 1481-4374) <http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/>, nr. 19.2 / June 2017, Purdue University Press, pp.1-10, accesibil la adresa <http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/vol19/iss2/4/>, <https://doi.org/10.7771/1481-4374.2942>

Milea, Doinița, *Intertextual as a pretext for the operation fictional text*, în volumul *Manifestări ale creativității limbajului uman*, 2014, pp.20-26, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj, ISBN 978-606-17-0623-5.

Pîrvan-Jenaru, Dana, *Existența ca amnezie sau neînțelegere*, în „România literară”, nr, 28/2008, [http://www.romlit.ro/existena ca amnezie sau nenelegere](http://www.romlit.ro/existena-ca-amnezie-sau-nenelegere), accesat la 1.10.2017

Pîrvan-Jenaru, Dana, *Un incomod agreabil*, în „România literară”, nr, 9/2008., [http://www.romlit.ro/un\\_incomod\\_agreabil](http://www.romlit.ro/un_incomod_agreabil), accesat la 1.10.2017.

Popa, Dumitru Radu, *Noiembrie ca un cuțit în spate*, în *Skenzemon!*, Ed. Curtea veche, București, 2005.